

Tidningen Internationalen och Jan Myrdal

Hösten 1983 publicerade tidningen *Internationalen* flera artiklar som rörde författaren Jan Myrdal. Utgångspunkten var en debatt i *Expressen*, där Myrdal bl a torgfört de vanliga stalinistiska lögnerna om trotskismen, vilket givetvis inte kunde få stå oemotsagt. Resultatet blev flera artiklar, insändare och en intervju med Jan Myrdal himself.

De två första artiklarna nedan tar upp exempel på viktiga historiska händelser, där Myrdal uttalat sig om trotskismens ”kontrarevolutionära roll”. Därefter följer Myrdal-intervjun, samt kommentarer till denna. Artiklarna har kompletterats med noter och lästips. De två inledande artiklarna och intervjun är gjorda av Peter Lindgren.

Allra sist har tillfogats en bilaga med utdrag ur en artikel av Myrdal från 1977. Den belyser ytterligare hur han såg på Stalin och Sovjetunionen och dess utveckling. Fast det bör betonas att Myrdals uppfattningar, särskilt när det gällde utvecklingen efter Stalins död, förändrades en hel del med tiden, där de utrikespolitiska signalerna från Kina fungerade som vägvisare.

Innehåll

”Skjut de galna hundarna”	2
Spaniens kommunistparti 1936: Knölpåk mot arbetarklassen	6
Jan Myrdal: Stalin den ende förnuftige (intervju)	11
Efter Internationalens Myrdalintervju: Är ni inte riktigt kloka	17
Bilaga: Myrdal om Sovjetunionen och Stalin i <i>Fib/K</i>	19

”Skjut de galna hundarna”

Ur *Internationalen* nr 33 1983

— Om trotskisterna... bara ”objektivt” stod i Hitlers tjänst eller om de också ”subjektivt” gjorde det vet jag inte.

Nu har Jan Myrdal satt igång igen.

I en debatt som pågått i *Expressen* i sommar har vår författare ånyo anklagat den trotskistiska rörelsen för att ”tjäna Hitler och Himmler”.

11 juli hyllar (!) Myrdal de mord som stalinister och gaullister gemensamt utförde på medlemmar i Fjärde Internationalen i Frankrike under andra världskriget. Enligt Jan Myrdal var de franska medlemmarna av Fjärde Internationalen ”objektivt” i Hitlers tjänst och förtjänade sålunda att skjutas.

1 augusti drar Myrdal fram Ernst Torgler som exempel på ”trotskisternas samarbete med Hitler”. Torgler var stalinist och hade aldrig något samband med Fjärde Internationalen.

12 augusti sammanfattar Myrdal vad han skrivit om Moskvarättegångarna i *Expressens* debatt:

— Bevisningen består inte heller enbart av erkännandet. Erkännandet bekräftas av andra omständigheter och gör skulden — högförräderi — icke blott trolig utan viss. Motiven är också helt begripliga.

I sin första artikel försvarar Jan Myrdal också den spanska folkfrontsregeringens mord på anarkister under inbördeskriget.

Inte nya

De här anklagelserna är inte nya. De uppfanns av Stalin under dennes kamp för att fysiskt utrota den av Trotskij ledda vänsteroppositionen.

Det är inte första gången Jan Myrdal beljugar den trotskistiska rörelsen. I början av 70-talet lärde Jan Myrdal tusentals unga Vietnamaktivister att ”de spanska trotskisterna sköt republiken i ryggen”. I dag är han betydligt mer isolerad.

Men Moskvarättegångarna, det spanska inbördeskriget och kampen under andra världskriget är viktiga frågor. Så med början i detta nummer kommer *Internationalen* att i tre artiklar¹ presentera dessa historiska händelser.

Internationalen har i skrivande stund också bett Jan Myrdal om en intervju. Vi hoppas också på ett positivt svar.

Drabbas

I Tjeckoslovakien sitter Charta 77:s talesman, Peter Uhl, fängslad för andra gången. Anklagad bland annat för sina kontakter med Fjärde Internationalen.

För endast några veckor sedan dömdes den polske varvsarbetaren Edmund Baluka till fem års fängelse. Hans trotskistiska sympatier är välkända.

Det är kämpar som dessa politiska fångar som drabbas av Jan Myrdals försök att sätta likhetstecken mellan trotskism och fascism.

— Jag kräver, att de galna hundarna skall skjutas — alla utan undantag!

Så lät det när åklagaren i den första av Moskvarättegångarna i augusti 1936 avslutade sin plädering.

¹ Den tredje artikeln saknas. Den skrevs aldrig, förmodligen därför att Myrdal lät sig intervjuas (se nedan).

En av de åtalade, Sergej Mratjkovski — född i fängelse under tsartiden där hans föräldrar satt dömda för revolutionär verksamhet, hjälte under inbördeskriget — sade i sitt sluttal:

— Jag slutar som en förrädare mot mitt parti, en förrädare som måste skjutas. Jag ber endast om en sak, att man måtte tro att jag under rannsakingen spottat ut all denna smuts.

”Moskvaprocesserna” är den gemensamma beteckningen på tre rättegångar som ägde rum i Sovjetunionen under trettioalet. De båda citaten ovan anger tonen i rättegångarna.

Men vad låg egentligen bakom de tre processerna?

— Terrorn [i Sovjet] motiverades med att motståndarna ”objektivt” sett, och oavsett de ”subjektiva” motiven, spelade motståndarna i det kommande kriget i händerna. Och då kriget skulle komma var alltså... Cirkelbeviset var fullständigt. Detta ”objektiva seende” motiverade både förfalskad historieskrivning och falska bevis i rättegångar.

Jan Myrdal i boken *Turkmenistan* 1966

— Så tjänade vi fascismen, så organiserade vi kontrarevolutionen mot socialismen, förberedde och røjde väg för interventionen. Sådan var vår väg och sådan är den avgrund av skändligt förräderi och all slags smuts, som vi sjunkit ned i.

Leo Kamenev i rättegången 1936. Bolsjevik sedan 1903. Medlem i Lenins centralkommitté.

Terrorn

Med Moskvarättegångarna hade slutgiltigt all politisk aktivitet utanför de banor som bestämdes av den stalinistiska byråkratin, utrotats. Moskvaprocesserna var den sista spiken i den kista som definitivt bekräftade stalinismens seger i Sovjetunionen.

Rättegångarna var den synliga delen på ett väldigt isberg av terror. Forskaren Robert Conquest tar i sin bok *Den stora terrorn* upp omfattningen av utrensningarna i Stalins Sovjetunionen. Siffrorna är inte exakta naturligtvis, men Conquests källor är flera och antagligen så nära sanningen man kan komma innan de sovjetiska arkiven öppnats.

I fängelse eller läger före januari 1937 uppskattas antalet till cirka fem miljoner. Under 1937 och 1938 tillkommer ytterligare sju miljoner människor. Av dessa tolv miljoner avrättas en miljon och ytterligare två miljoner olyckliga omkommer i läger under åren 1937-38.²

Under 1920-talet rasade en hård kamp inom det styrande kommunistpartiet. Vänsteroppositionen under ledning av Leo Trotskij slogs för en demokratisering av sovjetsamhället och en planmässig utbyggnad av industrin samt en gradvis kollektivisering av jordbruket.

Denna vänsteropposition uteslöts 1927 ur partiet då den förste ”trotskisten” — bolsjevik-leninister kallade de sig själva — sköts. Tusentals vänsteroppositionella skickades till arbetsläger i Sibirien. Trotskij själv utvisades till Turkiet 1929.

Utrensningarna

Men ännu var inte bolsjevikpartiet helt genomstaliniserat. 1929 uteslöts ytterligare en viktig del av partiet då det anti-trotskistiska samarbetet mellan Stalin och Bucharin bröts. Bucharin — redaktör för *Pravda*, Kominterns ordförande och medlem av centralkommittén sedan 1918 — motsatte sig de ytterst brutala kollektiviseringar som Stalin påbörjat året innan.

² Dessa siffror var de som västforskare hade kommit fram till innan Sovjets sammanbrott med användning av indirekta metoder. Efter Sovjet fall fick man tillgång till de sovjetiska arkiven och kunde då konstatera att dessa siffror var för höga (även om de var skrämmande nog). Artikeln [Historien om Alexander J Tivel](#) innehåller en tabell som redovisar arresteringar och domar från sovjetiska arkiven (se sid 1-2) och en diskussion om de gamla och nya uppgifterna. Se även [Gulag i siffror](#) av Anne Applebaum, som innehåller uppgifter om arbetslägren (de där refererade siffrorna kommer också från sovjetarkiven).

Internationellt fick de motsättningar som här personifierades av Trotskij, Bucharin och Stalin, stora konsekvenser för Kommunistiska Internationalen. Medan de Kominternledare som stödde Trotskij — exempelvis Frankrike, Italien, Kina, USA — uteslöts i mitten av tjugotalet, uteslöts Bucharins anhängare 1929.

Utrensningarna ledde till att Komintern definitivt blev ett redskap i Stalins händer och att de kommunistiska partiernas självständighet gentemot Moskva slutgiltigt begravdes.

Men om bolsjevikpartiets Stalinfraktion stod som segrare 1929 så innebar det ingalunda att dess makt var säkrad. De brutala kollektiviseringarna ledde till omfattande svält, plundring och missnöje på landsbygden. Den första femårsplanen och utbyggnaden av industrin försvårades inte endast av bristande tekniska kunskaper, råvarubrist och landets allmänt låga ekonomiska nivå.

Den ovanifrån styrda planeringen var okänslig och byråkratisk. Låga löner och dåliga bostäder, det höga arbetstempot — den så kallade stachanovismen — och den väldiga bristen på konsumtionsvaror förorsakade ett ekonomiskt kaos av enorma mått.

De brutala kollektiviseringar av böndernas jord som Stalin drev igenom med början 1928 fick inte minst genom Hitlers seger 1933 stärktes ytterligare det krigshot som Sovjetunionen fruktat alltsedan den svåra ekonomiska världskris som inleddes i USA 1929.

Dessa väldiga problem ledde till uppkomsten av motsättningar inom den stalinistiska fraktionen.

Den direkta upptakten till Moskvaprocesserna var mordet på stalinistledaren i Leningrad, Kirov, första december 1934. En vecka efter mordet avrättades 104 personer vilka enligt pressen påstods vara ansvariga för mordet. De kallades vitgardister och reaktionärer.

Flera källor hävdar att Stalin egentligen låg bakom mordet på Kirov. Vid partikongressen 1934 fick Stalin minst röster av dem som valdes till centralkommittén medan endast tre röstade mot Kirov. Officiellt meddelades att endast tre röstade mot Stalin. Denna kongress var den sista som inte fullständigt gick i "enhetens tecken" och en majoritet av de två tusen delegaterna skulle mycket snart utrensas.

Avrättades

I upptrappningen som föregick Moskvaprocesserna dömdes bland andra Grigori Zinovjev — Kommunistiska Internationalens ledare på Lenins tid — och Leo Kamenev — med i Lenins centralkommitté — för att ha försökt "återupprätta kapitalismen" och för att ha en "moralisk skuld" för mordet på Kirov.

När så den första Moskvaprocessen inleddes var sexton personer åtalade för bland annat mordet på Kirov, inklusive Zinovjev och Kamenev...

Bland de åtalade fanns förutom de gamla bolsjevikerna några dittills okända personer vilka inte ens varit politiskt aktiva. Efter en summarisk rättegång på fem dagar dömdes samtliga till döden och avrättades inom kort.

Ingen av de sexton stod för sin eventuella kritik av Stalin utan medgav i krälände termer sin skuld. Deras bekännelser utgjorde enda "bevisen" för deras påstådda handlingar. Med största säkerhet var bekännelserna framtorterade.

Bekännelserna var fulla av ihåligheter. De åtalade skulle 1932 ha upprättat kontakt med Gestapo. Gestapo bildades 1933...

Av de hundratals brev som Trotskij påstods ha skickat runt till de åtalade — personer som i samtliga fall var Trotskij's politiska motståndare — visades inte ett enda inför rätten. Detta trots att en verklig Stalin-agent i den trotskistiska rörelsens ledning,

Mark Zborowski, hade tillgång till Trotskijs arkiv under perioden för rättegångarna och också stal delar av det.

Andra rättegången

Rättegången 1937 trappade ytterligare upp anklagelserna mot de åtalade. Nu gällde åtalen inte endast försök att återupprätta kapitalismen, mörda Stalin och andra partiledare. Nu anklagades de åtalade också för sabotage mot landets ekonomi och näringsliv.

Missnöjet med de svåra förhållanden befolkningen levde under var stort och situationen i landet var kritisk. De åtalade i rättegång nummer två blev syndabockar. Fantasifulla anklagelser om krossandet av ägg och iblandadhet av spik (!) i smöret varvades med tågurspårningar och gruvolyckor. Bland de åtalade denna gång fanns internationellt kända medarbetare till Lenin som Karl Radek och Juri Pjatakov.

Efter en veckas rättegång — lika summarisk som den första — dömdes tretton åtalade till arkebusering. De andra fick fleråriga fängelsestraff för att under okända förhållanden dö i fångläger.

— En anklagelse vilken till sin innersta kärna är fantastisk; hela den gamla generationen av bolsjeviker anklagas för ett skändligt förräderi, som saknar varje mening och ändamål. Åklagaren har trots tusentals arresteringar och husundersökningar inga påtagliga bevis till sitt förfogande, på vilka han kunnat grunda sin anklagelse. Denna fullständiga frånvaro av bevis är det mest fruktansvärda beviset mot Stalin!

Leo Trotskij 1937

Bödel

Sommaren 1937 genomfördes en utrensning av flera höga militärbefälhavare vilka åtalades för spioneri. Denna rättegång räknas dock ej till Moskvaprocesserna även om den naturligtvis ingick i Stalin-byråkratins stärkande av sina maktpositioner.

I rättegången 1938 var det dags att framför allt rensa ut Bucharins anhängare, även om Trotskij i samtliga tre processer var den huvudåtalade. Förutom Bucharin och förre regeringschefen Rykov satt även förre chefen för säkerhetspolisen — GPU — på de åtalades bänk.

Jagoda hade som GPU-chef iscensatt den första Moskvarettegången. Nu utrensades Jagoda av sin efterträdare Jesjov som själv också snart skulle möta sin bödel.

— Kamrat Stalin — den geniale verkställaren och skyddaren av Lenins testamente.
Statsåklagare A J Vysjinski under rättegången 1936

— Efter att ha blivit generalsekreterare har kamrat Stalin i sin hand koncentrerat en gränslös makt och jag är inte säker på att han alltid kommer att kunna tillräckligt varsamt utnyttja denna makt.

— Stalin är alltför grov och denna brist, som är fullt tolerabel i vår mitt och i relationerna mellan oss kommunister, kan inte tolereras hos en generalsekreterare. Därför föreslår jag kamraterna att överväga ett sätt att förflytta Stalin från denna post och till den utse en annan person som är överlägsen kamrat Stalin bara i ett avseende, nämligen att han är tolerantare, lojalare, hövligare och mer uppmärksam mot kamraterna, mindre nyckfull o s v.

Lenins "testamente". Publicerat först 1956 i Sovjetunionen.³

Peter Lindgren

³ Se Lenins [Brev till kongressen m m](#) (1922)

Lästips: Mer om Moskvarättegångarna

Kentth-Åke Andersson: [Om Moskvarättegångarna](#)

Pierre Broué: [Motorsågsmassakern](#). Om utrensningarna och terrorn i Komintern.

Dokument:

[Fallet Leo Trotskij](#). Stenografiskt protokoll från den s k Deweykommissionens förhör med Trotskij angående anklagelserna mot honom under Moskvarättegångarna.

[Icke skyldig. Deweykommissionens slutrapport](#) om anklagelserna mot Trotskij

Trotskij: [Stalins brott](#) (1937, om 1:a och 2:a rättegångarna) och [Om Moskvarättegången -38](#) (3:e rättegången)

Spaniens kommunistparti 1936: Knölpåk mot arbetar-klassen

Internationalen 35 193

I sommarens stora debatt på Expressens kultursidor tog Jan Myrdal upp Moskvaprocesserna, spanska inbördeskriget och i viss mån den franska motståndsrörelsen under andra världskriget.

Jan Myrdal citerade med instämmande den norske journalisten Nordahl Griegs skrivelser om de spanska anarkisterna och vänsterpartiet POUM. För Grieg — och Myrdal — var dessa eländiga landsförrädare som ”man inte hade råd att visa undfallenhet”.

Men vad låg egentligen bakom de attacker som folkfrontsregeringen gjorde på anarkister, POUM och andra vänsterströmningar? Den frågan tar nedanstående artikel upp.

— Vem ägde åkrarna?

Förr var det godsägaren. När han hade jagats bort odlade femton-tjugo av byns män jorden. Inkomsterna delades mellan dem och provinsen.

Var det bättre nu?

Ja, det var bättre nu. Hur skulle det gå?

De rika kom tillbaka. De rika kom alltid tillbaka.

De här raderna från ett reportage av den norske journalisten Nordahl Grieg visar på en av de viktigaste orsakerna till fascismens seger i det spanska inbördeskriget 1936-39.

Ty av de revolutionära jäsningarna i Europa på trettioalet var möjligheterna för den socialistiska revolutionens seger ojämförligt störst i Spanien. Som framgår av raderna ovan var godsägaren bortjagad och livet var bättre. Däri låg hoppet och framtiden.

Men också tragedin. Godsägaren kom verkligen tillbaka, och därmed förtrycket. Kampviljan sjönk hos befolkningen och Franco kunde segra. Godsägaren kom tillbaka, hjälpt av folkfrontsregeringens bajonetter, bajonetter som fördes av ledarna för socialist- och kommunistpartierna.

Republik

Upptakten till det spanska inbördeskriget kom med den ekonomiska världskrisen i slutet av tjugotalet och början av trettioalet. På grund av sin svaga industriella utveckling kom Spanien att drabbas mycket hårdare av denna kris än många andra länder. 1931 tvangs kungen Alfonso XIII att avgå och republiken utropades, hälsad av väldig entusiasm från de arbetande

massornas sida.

Spanien på trettioalet var ett utpräglat jordbrukssamhälle. 70 procent av befolkningen fick sin utkomst från jorden.

En stor del av jorden tillhörde storgodsen. Majoriteten av befolkningen i exempelvis Andalusien var jordbruksarbetare, utan egen jord. De arbetade femton, sexton timmar om dygnet upp till sex månader om året, under vedervärdiga förhållanden. Resten av året var de arbetslösa.

1930 var 200 000 arbetare arbetslösa samtidigt som stora delar av jorden låg outnyttjad — tillgången till billig arbetskraft gjorde att godsägarna bara utnyttjade de bästa jordbitarna.

Industrin var koncentrerad till två regioner: Baskien med Bilbao som centrum och Katalonien med Barcelona som viktigaste stad.

1931 bildades en regering bestående av liberala republikanska partier och socialistpartiet. Den möttes av förhoppningar om ett drägligare liva förhoppningar som mycket snart kom på skam.

— Jordreformen är som aspirin mot brusten blindtarm, menade socialistpartiets Largo Caballero, själv med i regeringen.

Ockupationer

Under de närmaste åren började i stället en rad jordockupationer. Regeringen svarade med att skicka ut militär med skarpladdade vapen för att försvara godsägarväldet.

I valet 1933 halverades socialistpartiets röster och den yttersta högern bildade regering. Jord lämnades tillbaka till godsägarna och Baskien och Katalonien vägrades självständighet.

I en strid ström fortsatte klasstriderna. I Barcelona utlöstes generalstrejk. Uppror för att uppnå självständighet utbröt i Katalonien, och i Asturien grep gruvarbetarna makten 1934.

Gruvarbetarnas kamp i Asturien dränktes i blod av marockanska trupper, ledda av general Francisco Franco.

Inför valen i februari 1936 bildades så folkfronten, som var ett samarbete mellan de borgerliga republikanerna, socialistpartiet och kommunistpartiet. Socialistpartiets stora vänsterflygel rasade över fördelningen av mandaten; republikanerna fick 152 parlamentsledamöter mot arbetarpartiernas 116.

Dessa siffror speglade självfallet inte de verkliga styrkeförhållandena mellan de olika partierna, utan var ett försök att med hänvisning till de många borgerliga ledamöterna dämpa befolkningens förväntningar.

Den folkfrontsregering som bildades bestod endast av borgerliga ministrar, även om dessa alltså regerade med stöd av socialist- och kommunistpartierna.

Både i program och handling var denna folkfrontsregering reaktionär. Regeringen införde sträng presscensur. Dagen innan Francos uppror kom arbetarpressen ut med stora vita luckor. Varningarna för en statskupp hade lyfts ut av censuren!

Regeringen införde begränsat undantagstillstånd, förbjöd arbetarnas möten och demonstrationer. Hundratals strejkande kunde arresteras i klump och lokala strejker förbjöds. Kommunisterna och anarkisternas högkvarter stängdes flera veckor i sträck. I Madrid stängdes den anarkistleda landsorganisationens CNT:s högkvarter och ledningen fängslades tre gånger under denna avgörande junimånad 1936.

— Republiken accepterade inte principen att nationalisera jorden och dela ut den gratis till bönderna, hette det i regeringsdeklarationen.

Bröts upp

Men dessa åtgärder var inte tillräckliga för att stoppa den rörelse som kommit igång. Fångelseportar över hela landet bröts helt enkelt upp av rasande folkmassor och de politiska fångarna frigavs. Varje stad av betydelse kom att skakas av generalstrejker under det första halvåret 1936.

I Asturien återanställdes de som avskedats två år tidigare genom direktiv från arbetarna! Godsägare och präster jagades bort på landsbygden och de svältande jordbruksarbetarna började själva kontrollera den mark de alltid brukat.

Folkfrontsregeringen kunde alltså inte styra landet. Å ena sidan förberedde storgodsägare och industrikapitalister sin satsning på den bruna hästen.

17 juli 1936 startade det fascistiska upproret i Spanska Marocko. Den militärmakt som inte upplösts av folkfronten anslöt sig till upproret.

Den republikanska regeringens första åtgärd var ödesdiger! Den försökte förhandla med de fascistiska upprorsmännen!

I stället blev det arbetarklassen som stod för det första motståndet mot fascisterna. Redan 19 juli behärskade arbetarmilis hela Barcelona. I stad efter stad blev mönstret detsamma: i Madrid, i Valencia, i Malaga tog arbetarna över makten.

General Mola, som ledde de fascistiska styrkorna i norra Spanien, ansåg redan den 20 juli att slaget var förlorat... Redan efter några dagar hade man förlorat Baskien och Asturien.

Social revolution

Under dessa julidagar visade det spanska proletariatet i praktisk handling vad en social revolution verkligen innebär.

Borgarnas lyxvillor gjordes om till sjukhus. På de kollektiverade fabrikerna styrde valda kommittéer produktionen. De reaktionära prästerna jagades bort och kyrkportarna murades igen. Godsherrarna fördrevs, och iklädda trasor kunde lantarbetarna bosätta sig i herresätena.

— I Katalonien kollektiverades cirka sjuttio procent av företagen, och i östprovinserna tillsammans cirka femtio procent. I Asturien kollektiverades så gott som all handel och industri. I Madrid och centrala Spanien var arbetarkontrollen mer vanlig, det vill säga företagsledningen fick inte bestämma något utan tillstånd från arbetarnas och tjänstemännens valda representanter.

Mer än hälften av den jord som fanns i den republikanska delen av landet kollektiverades, främst i Asturien och Katalonien. Baslivsmedel som mjöl, fläsk och potatis blev ofta gratis och pengar kunde avskaffas.

Fascisterna misströstade om segern och den revolutionära flodvågen syntes överväldigande. Men vi vet att fascisterna till slut segrade.

Hur kunde det ske?

För att svara på den frågan måste vi först gå tillbaka och titta på den spanska arbetarrörelsens olika partier.

Det största politiska partiet inom rörelsen var vid denna tid Socialistpartiet, som kontrollerade landsorganisationen UGT. Partiet var under trettioalet delat i en höger- och en vänsterfraktion, den senare ledd av Largo Caballero. Socialistpartiet hade i början av tjugotalet med knapp majoritet beslutat att inte ansluta sig till Kommunistiska Internationalen.

Svagt

Kommunistpartiet, PCE, var mycket svagt i början av trettioalet, och hade endast omkring

tusen medlemmar. Det kom dock att växa mycket snabbt.

Landsorganisationen CNT — med 1,5 miljoner medlemmar 1931 — kontrollerades av anarkister.

På yttersta vänsterkanten fanns också POUM, vilket var resultatet av en sammanslagning år 1935 av flera grupper, bland andra den dåvarande trotskistiska organisationen. POUM tillhörde dock aldrig rörelsen för Fjärde Internationalen och utsattes ofta för en frän kritik av Leo Trotskij. Detta hindrade inte PCE från att beteckna detta parti som ”fascismens trotskistiska agenter”.

Det var dessa partiers agerande som skulle styra den spanska arbetarklassens öde: anarkister, stalinister, socialister och POUM-medlemmar.

Redan från början hade folkfrontsregeringen målsättningen att endast försvara ”demokratin”. Hur denna ”borgerliga demokrati” såg ut har vi redan visat.

Då större delen av den gamla armén hade följt Franco byggde man upp en ny enligt samma mönster. PCE skulle komma att få ett stort inflytande i denna armé, bland annat på grund av Sovjetunionens vapenleveranser.

Civilgarde, stormtrupper, karabinjärer och nya polisiära enheter byggdes upp för att slå mot vänstern. Regeringen angrep de erövringar arbetarmassorna hade gjort. I oktober krävde den att alla arbetarmiliser skulle lämna in sina vapen till den nya armén.

På våren 1937 kom ett liknande dekret till, och nationalgardet började avvärpa de arbetare som inte lydde.

Lämna tillbaka

Steg för steg angrep folkfronten också den ockuperade jorden. Längst gick man under hösten 1937 då 11:e divisionen under stalinisten Lister brände ned kollektivens nya byggnader och lämnade tillbaka jorden till de gamla ägarna.

Aragonfronten i norra Spanien kontrollerades av POUM och CNT-styrkor. Då de hade sin bas i massmobiliseringarna fördröjde regeringen vapenleveranser till denna front. I Baskien blev mönstret detsamma. För att tillgodose de ”demokratiska” borgarnas önskemål arresterades CNT:s kommitté och dess press beslagtogs.

När fascisterna närmade sig Bilbao hade folkfronten redan kväst den enda kraft arbetarna — som ville göra motstånd. De ”demokratiska” borgarna ville hellre behålla sin egendom än bekämpa Franco för en borgerlig demokrati som ändå aldrig fungerat. Bilbao överlämnades till Franco utan strid.

I Madrid var händelseutvecklingen till en början annorlunda. Gatu- och kvarters-kommittéer rensade ut de profascistiska elementen, organiserade fördelningen av olika förnödenheter och deltog i stadens försvar. Denna folkliga mobilisering ledde också till att fascisterna drevs tillbaka. Men då drev PCE igenom att kommittéerna upplöstes och att befolkningen avvärpades...

I maj 1937 inledde stalinisterna ett generalangrepp mot arbetarklassens eget Barcelona. Efter en provokation ockuperades staden av regeringstrupper utifrån och arbetarmakten krossades brutalt.

Så falsk var denna provokation att den framkallade en regeringskris, och socialisten Caballero avgick ur regeringen. CNT och POUM som hade det största inflytandet bland Barcelonas arbetarklass vek sig och slöt en kompromiss med centralregeringen.

De vädjade till arbetarna att lämna gatorna och återgå till sina arbeten.

Marocko

Men det var inte endast arbetarna och bönderna. Om folkfronten med hugg och slag försökte förmå att acceptera den gamla, avskydda ordningen. Under en lång tid hade ett gerillakrig pågått i Spanska Marocko, och en viktig del av Francos trupper utgjordes av marockaner som folkfronten hade uppmanat marockanerna att kämpa för sin frigörelse mot Franco hade en viktig kil slagits in i Francos trupper.

Men regeringen vägrade. Folkfronten ville behålla Marocko som koloni, inte minst för att förhindra att Frankrike och England — vars stöd man sökte — fick problem i sina kolonier. Regeringen inte bara förvägrade Marocko självständighet. Den erbjöd sig att förhandla med dessa båda länder om att göra Marocko till en fransk eller engelsk koloni.

Men detta kryperi resulterade inte i något stöd från de båda ”demokratiska” kolonialmakterna. De ville inte riskera en konfrontation med Hitler för Spaniens skull.

Den spanska revolutionens väldiga tragedi var att dess ledarskap — PCE, socialister, anarkister, POUM aldrig förmådde eller försökte bilda en samordnad regeringsmakt grundad på den kamp som lett till så fantastiska erövringar.

Kommunistpartiet var ofta den knölpåk som kväste arbetarklassens kamp, allt för att samla ”så många som möjligt” till försvar av ett redan ruttet system. I krigets slutskede övergavs PCE brutalt av sina borgerliga ”bröder” och slaktades till och med av dessa!

Anslöt sig

Den internationella anarkismen hade ett lysande tillfälle att i Spanien visa sin ideologis hållbarhet i praktiken. Men de gjorde ett fullständigt fiasko. Med sina dimmiga statsteorier var de helt oförmögna att ta initiativ till en samordnad arbetarmakt på den nationella nivån. De anslöt sig — trots verbal kritik — till centralregeringen när behovet av en samordnad arbetarmakt var som mest akut.

POUM och vänstern inom socialistpartiet var ofta mycket revolutionär. Largo Caballero uttalade sig bland annat för proletariatets diktatur och samgående med kommunistpartiet samt uppbygget av en ny, fjärde International. Men att samla representanter för de folkliga kommittéer som växt som svampar ur jorden och låta dessa upprätta en verklig arbetar- och bonderegering — det hade de inte politisk klarhet eller mod nog att göra.

POUM gick aldrig med i centralregeringen. Men när de hade suttit i Kataloniens provinsregering en månad upplöstes (!) de anti-fascistiska milisernas ledning.

Det är sant att Spaniens folk också sveks utifrån, även om de internationella brigaderna gjorde en heroisk insats. Folkfrontsregeringen i Frankrike förvägrade republiken vapen, vilket Sovjetunionen också gjorde under de första viktiga månaderna. Hitler och Mussolini hade inga skrupler utan försåg Franco frikostigt med vapen, utrustning och män.

När Sovjetunionen sommaren 1938 började intressera sig för en pakt med Hitlertyskland bröts vapenleveranserna, trots att kriget fortsatte till Francos intåg i Madrid 28 mars 1939.⁴

Det spanska folket kom att lida under Francofascismen ända fram till 1975. Så dyrt blev den spanska revolutionens nederlag för dess heroiska befolkning.

För Hitler och Mussolini blev Spanien en generalrepetition som gav dem råg i ryggen att starta det andra världskriget.

Peter Lindgren

⁴ Den pakt som här åsyftas undertecknades i Moskva i augusti 1939 och innebar startskottet för 2:a världskriget (en dryg vecka senare attackerade Tyskland Polen). Se [Molotov-Ribbentrop-pakten](#), av Anders Hagström.

Lästips: Om Spanska inbördeskriget

Artiklar:

Fernando Claudin: [Den olägliga revolutionen \(Spanien 1936-1939\)](#).

Anders Hagström: [Om spanska inbördeskriget](#).

Martin Fahlgren: [Mordet på Andreu Nin – hur gick det till?](#)

Böcker:

Burnett Bolloten (utdrag): [Spanska inbördeskriget: Revolution och kontrarevolution](#)

Pierre Broué: [Den spanska revolutionen \(1931-1939\)](#).

Noam Chomsky (utdrag): [Makt och motstånd](#).

Jan Myrdal: Stalin den ende förnuftige (intervju)

Internationalen 38 1983. Intervjuare: Peter Lindgren

Presentation är överflödig.

Han är numera publicerad som aldrig förr. Det kan gälla så skilda områden som gränstvisten med Danmark, Café Opera, arbetets betydelse för individen eller den svenska ärligheten.

I somras fördes en omfattande debatt på *Expressens* kultursidor i vilken Jan Myrdal var en av huvuddebattörerna.

Han gick bland annat till rasande angrepp mot fredsrörelsen och försvarade Moskvarättegångarna där hela det gamla bolsjevikgardet dömdes till döden för att sedan avrättas.

Internationalen är en av Myrdals skarpaste motståndare och vi har ofta gått i polemik mot honom. Senast behandlades spanska inbördeskriget och Moskvarättegångarna i nr 33 och 35.

Men var står Jan Myrdal politiskt? Hur tänker han? I över tre timmar intervjuades han av *Internationalen*. Intervjun behandlade frågor vilka anknyter till sommarens debatt och som också är centrala för den socialistiska rörelsen. I nästa vecka kommer *Internationalen* att kommentera Jan Myrdals åsikter.

Av utrymmesskäl är intervjun kraftigt förkortad. Den är läst och godkänd av Jan Myrdal i sin nuvarande utformning.

I boken Turkmenistan talar du om framväxten av ett nytt, privilegierat skikt i Sovjetunionen. Hur ser du på framväxten av det skiktet?

— Det har naturligtvis att göra med de stora partidebatterna på tjugotalet. Det förekom en mycket hård kamp inom bolsjevikpartiet. Där segrar den stalinska linjen så småningom och har då såvitt jag förstår dessutom en ganska stabil grund.

— Det här skiktet inte bara växer fram, det är ett nytt skikt. Ofta kommer det från arbetarklassen, folk som kommer upp sig. De röda direktörerna. Du ser samma sak om du går till 1800-talshistorien, den nya härskande klassen som träder till, som kämpar sig uppåt med alla medel.

Lagligt 1956

— När Chrusjtjov 1956 synbarligen slår mot stalinismen så innebär detta i realiteten stalinisternas seger. Om vi tar "stalinisterna" som en sammanfattande benämning, man kan också säga "nomenklaturen". De som då så entusiastiskt vänder sig emot Stalin är ju de som kommit fram genom honom.

Kom inte stalinismens seger redan på 30-talet? I och med rättegångarna 1936-38 var

alla politiska alternativ totalt borttraderade.

— Märk väl vad Krusses avstalinisering innebär: Lite mer lag och ordning, lite större rätts-säkerhet för stalinisterna. Nu uppstår äntligen lagliga förhållanden. Det är så jag menar. På den stalinistiska tiden hade du ett system som kunde bryta igenom byråkratin, ibland också avrätta en del av dem. — Nu 1956 uppstår äntligen lagliga förhållanden.

Hur ser du på den debatt som förts om Stalin som fullföljare av Lenins politik?

— Risken är att de diskussionerna blir teologiska. När blir leninismen en term, en läro-byggnad? Det går ju att fastställa årtalsmässigt, med Stalins verk "Leninismens grunder". Det är svårt att göra en -ism av Lenin precis som det är när det gäller Marx.

— Som alla politiker ställdes Stalin inför nya problem. Det finns ju ingen kokbok att slå upp. Inga precedensfall.

— Man vet att det fanns personliga inslag i partikampen på tjugotalet, men det är relativt betydelselöst. Fajterna på 20-talet hade en reell bas, det var ingen teologisk strid uppifrån utan en strid nedifrån.

Det var naturligtvis ingen idyll 1921 — efter inbördeskriget, under massvälten — på Lenins tid, men frågan är...

— ...om det kunde gått på annat sätt? Faktum är att det gick inte på annat sätt.

Inga partier

— Vid den här tiden utgick alla bolsjeviker ifrån — Stalin också — att revolutionen står inför dörren. Bayern, Ungern, Tyskland och så vidare. Av många skäl blir dessa revolutioner inte av.

— Det allvarligaste var att det inte fanns några partier som kunde leda dem. De partiorganisationer som fanns var eländiga.

— Det blir inga revolutioner och så står de där med sitt fattiga, lusiga Ryssland.

— Ryssland 1921 var inte bara fattigt och eländigt. Tillståndet var inte bättre inom bolsjevikpartiet. Det var skickligt och kunnigt på många sätt, men man ska inte idealisera. Partiet var ett konglomerat, olika bitar: Trotskij hade varit ute på sin kant, andra på sin. Stalin hade också varit ute på en terroristisk linje.

— Idén om det stål hårda, monolitiska partiet var en senare tanke.

— Stalin hade partiet med sig mot vad som ansågs vara trotskisternas och partioppositionens irrealism och bristande förankring. Trotskij, Radek och de andra var briljanta — men de hade relativt lite tyngd. De hade gjort stora misstag — Radek i Tyskland och så vidare.

— Vid det här laget framstår Stalin — också för dem som inte är helt överens med honom — som den ende förnuftige.

Provokatörer

— 1930-31 var tillståndet eländigt i Sovjet och många tvivlar. Tvivlet tror jag är mer utbrett inom partiet än bland folk. Men vad jag talar om i de här *Expressen*-artiklarna, och som ingen tycks lägga märke till, är att det sker något definitivt i Europas politik när Hitler tar makten.

— 1933 står Sovjetunionen väldigt isolerat i en fientlig omvärld. På olika sätt försöker Sovjetregeringen bryta denna, förhandlar med väst, med det går inte att bryta isoleringen.

Självfallet var det något definitivt när Hitler kom till makten men...

— Hitler var annorlunda. Det var det Stalin faktiskt lade märke till.

Var det detta han gjorde? Året innan drev Stalin den här enfaldiga linjen om social-

facismen och så vidare. Det första året under Hitler teg han ju helt om nazismen. Vilka effekter fick inte detta på den internationella arbetarrörelsen?

— Många memoarer från den här tiden hävdar att Komintern måste ha letts av provokatörer. Många av Kominterns uttalanden var snurr.

— Flera delar av Kominternpolitiken var så ultravänsteriga och så selfdefeating (ung. självbesegrande att på mig verkar provokationerna som om de faktiskt var provokationer.

Men det var ju en internationell linje under flera år?

— Ja, det var det. Nyckeln till Stalins handlande här är den djupaste övertygelsen om att revolutionen inte är att räkna med. Hans handlande tyder på detta.

Den stora och avgörande frågan var ju att Hitler kom till makten utan strid.

— Det var inte bara ett ideologiskt misstag ovanifrån. Det tyska kommunistpartiet var ett stort socialdemokratiskt parti med stora förlag och väldiga revolutionära åthävor. I varje fabrik var motsättningarna mellan socialdemokrater och kommunister starka. Så det var inte bara att lägga ihop de båda stora arbetarpartierna och få något annat.

— Man bör också komma ihåg den ohyggliga hetsen mot Sovjetunionen från socialdemokraternas sida, där Kautsky och de andra ledarna talade om att det var nödvändigt att krossa sovjet-systemet.

Självkritik

— Om man med socialfacism inte menar socialnazism — jag vill göra en kvalitativ åtskillnad här — så fanns det mycket som talade för det. I den mån kominternpartierna påverkades av vad som hände i kolonierna framstod den europeiska socialdemokratin som en proimperialistisk kraft.

— Det här säger jag inte för att man inte skulle kunnat handla på annat sätt — det skulle man naturligtvis kunnat göra. Det gjordes ju självkritik, fram emot 1935.

— Situationen i Tyskland före Hitlers makttillträde var mycket komplicerad. Den tyska situationen kan vi efteråt se som väldigt tydlig. Men jag antar att den sågs som väldigt oklar då.

Ett ständigt återkommande tema hos Trotskij sedan 1929-30 är att Hitler kommer att krossa arbetarrörelsen i Tyskland och sedan gå vidare i ett korståg mot Sovjetunionen. Att det enda sättet att stoppa detta är en enhet mot Hitler mellan socialdemokraterna och kommunisterna.

— Samtidigt har du bilden att hela västvärlden rustade inför det nya kriget. 1931 talar man om Nationernas Förbund som Kanonernas Förbund. Situationen var ohyggligt komplicerad och det är svårt att säga vad som kunde ha gjorts. Det räcker ju inte med att säga att olika personer hade mer eller mindre förnuftiga argument.

I debatten i *Expressen* menade du att stalinisten Torgler — som verkligen samarbetade med Hitler — var trotskist?

— Nej, jag säger inte att han hade något med trotskismen att göra.

Jag fick uppfattningen att det var just det du menade.

— Nej, jag tog Torgler som exempel på vilka erfarenheter man hade av de kommunistiska ledarna.

Här gick vårt samtal över till erfarenheterna från inbördeskriget i Spanien.

— Om jag förstår dig rätt så menar du att det fanns en real möjlighet till en socialistisk

revolution. Det tror jag inte fanns i det läget. Det visade sig ju att det inte fanns. Franco segrade ju. Det såg länge ut som om det fanns en reell möjlighet för republiken att segra.

Övervärdera

— Men: den internationella arbetarrörelsen var lamslagen. Det som är felet när vi ser tillbaka är att vi övervärderar de progressiva krafterna. Vi undervärderar också inte bara det bestående utan även letargin, hur snabbt man får bukt med detta.

Om vi skulle gå över till Moskvarättegångarna. Du visar på att det fanns en anledning till processerna men det är inte samma sak som att exempelvis de här kontakterna mellan de åtalade och nazisterna faktiskt förekom. Kontakterna mellan Trotskij och Hess som man talade om exempelvis.

— Jag har inte uttalat mig om huruvida Trotskij träffade Hess. Det ligger utanför vad jag säger. Enligt protokollet är det Radeks kontakter som är kärnfrågan, hans ambassadkontakter.

Tänka bort

— Jag tror att det är här kärnfrågan i processerna ligger: att Radek faktiskt ansåg att man kunde göra eftergifter åt Hitlertyskland. För att han ansåg att det brakade åt helvete och att det nu gällde att rädda vad som räddas kunde.

— Man måste tänka bort det här med åklagarens ord om ”galna hundar” o s v, det tillhör utanverket. Men bakom detta ligger en annan politik i vilken ingick att de tog kontakt med utlandet.

— Sen sätts de här processerna ihop som skådeprocesser, där stort och smått blandas.

I stort sett sanna processer? Till exempel Trotskijs roll som huvudanklagad?

— Trotskij var den propagandistiskt huvudanklagade och den som man drog fram. Vad jag försöker säga är att det fanns en realsak bakom rättegångarna. Trotskijs skuld eller inte har jag överhuvudtaget inte tagit upp. Jag hänvisar för övrigt till hans moträttegång.⁵

Du kommenterar inte den med ett ord faktiskt.

— Det är ett material som bör läsas. Jag har inte talat om Trotskij överhuvudtaget i samband med Moskvarättegångarna därför att Moskvarättegångarna är reala oavsett Trotskij.

Om vi skulle gå vidare: I boken Turkmenistan från 1965 talar du om Sovjetunionen som ett stort hopp.

— Så talar jag om möjligheten av en fredlig väg till socialismen i Sovjetunionen — jag skulle inte uttrycka mig på samma sätt idag.

— För det första tror jag att vad som hänt sedan dess gett mig den definitiva uppfattningen att byråkratin dels verkligen inte tänker ge upp, dels att den definitivt förändrat sig.

När inträffade denna förändring?

— Jag har ändrat uppfattning bland annat efter erfarenheterna från kulturrevolutionen. Om det verkligen är så som jag tror det är, så är det lagbundet att efter en revolution — efter de hittillsvarande för att inte vara abstrakt — så utvecklas ur partiapparaten, den nya statsapparaten, obönhörligen en ny härskande klass.

Jag är inte beredd att datumlägga denna långa process. Jag skulle vilja lägga den i en period i slutet av femtiotalet och början av sextiotalet.

⁵ Stenografiskt protokoll från ”moträttegången”: [Fallet Leo Trotskij](#). Se även Deweykommissionens slutrapport om anklagelserna mot Leo Trotskij under Moskvarättegångarna: [Icke skyldig](#). – Red .

Officiellt revolutionär

— Att jag inte exakt datumlägger övergången? Det är samma problem med att exakt datum-belägga den borgerliga revolutionen i Sverige. Jag förändrade min syn på Sovjet mellan 1960 och 1965, det har många skäl. Både subjektiva och objektiva.

Jag har svårt att se några kvalitetsskillnader — framför allt som talar till Stalins fördel — om man jämför situationen mellan exempelvis 1936 och 1976? För mig representerar Brezjnev och Andropov en kontinuitet med Stalin.

— Ja. Men förändringar inträffar också under tiden. Stalin var åtminstone officiellt ännu revolutionär och uppfattades också som detta.

— När det gällde Sovjetunionen på 50-talet så ansåg jag att de positiva sidorna — trots de negativa inslagen dominerade. Kanske underskattade jag vad som skulle komma att hända. Men de 18 år som gått sedan Turkmenistan talar inte för att några positiva förändringar skulle ha inträffat, snarare precis tvärtom.

Intressant med Turkmenistan är att den resonerar om återupprättandet av arbetarrådets styrande roll. I det här sammanhanget, hur värderar du erfarenheterna från polska Solidarność?

— Ideologiskt framstår eller framställer sig Solidarność som vänsterkatolskt. Det är i och för sig självklart för hur skulle den kunna framställa sig som marxist-leninistisk när Polen officiellt är marxist-leninistiskt. Nästan otänkbart.

— Vad Solidarność visar är att den är en massrörelse, att det gäller en masskamp. Klasskamp. Mitt hopp står till de stora massrörelser som inte går att trycka ned endast genom att man arresterar en eller annan ledare.

Afghanistan intressantare

— Det är inte frågan om de är katoliker eller inte som är intressant.

En annan sak: Under Indokina-kriget stod du ständigt på torget och i talarstolarna. Det har inte blivit likadant när det gäller den pågående revolutionen i Centralamerika. Stödet till FSLN i Nicaragua. Stödet till FDR/FMLN i El Salvador. Är det av politiska skäl eller...?

— Nej då. För närvarande tror jag att det finns flera saker som är viktiga. Kampen i Centralamerika. Afghanistan är intressantare för där har ett litet land spelats över till Sovjet. Jag har varit ute och talat för Afghanistan. Att jag inte gjort det för Centralamerika beror på att det inte behövts, det är så många andra som gör det.

— Det är inte det att jag anser att USA ska segra i Centralamerika. USA för där samma politik som de gjort nästan hela detta århundrade. Just Nicaragua kan ge utmärkta exempel på imperialismens härjningar på tjugotalet.

En sista fråga: Vilket parti, vilken organisation? Hur ska man arbeta?

— I Sverige och vad jag vet Västeuropa finns idag inget stort, massbaserat revolutionärt parti. Det finns grupper o s v, man får se hur de utvecklas men de är fortfarande bara grupper.

— Man får arbeta på de fronter man kan. Tvärpolitiska aktioner. Gotlandsfrågan.

— Det är en mycket svår situation när nästan alla organisationer har förvridits. Det är ett svårt och långsiktigt arbete.

Det blir inget kärnvapenkrig

I *Expressen* i somras anklagade du fredsrörelsen för att vara småborgerlig samt att i olika grad gå ”sovjetimperialismens, den nya tyska stormaktsdrömmens och det

östkust-amerikanska etablissemangets intressen”. Hur kom du fram till den slutsatsen?

— Egentligen vet vi — har vetat ganska länge — att det inte blir något kärnvapenkrig. Det finns ingen förstaslags-kapacitet. Tanken på små begränsade kärnvapenkrig är också bara nonsens.

— Fredsrörelsen talar inte om krigens orsaker, den säger ingenting om imperialismen och den ekonomiska bakgrunden. Men okey, låt oss då hålla oss inom den borgerligt-idealistiska sfären.

— Det här med kärnvapen är alltså bara bluff, det blir inget kärnvapenkrig. Kärnvapnen kommer troligtvis att försvinna eller avskaffas inom tio-femton år.

”Ökad rustning”

— Det kommer att öka krigsriskerna enormt. När terrorbalansen inte finns och NATO är så nedrustat som det är så ökar risken för konventionella krig. Skulle fredsrörelsen på den officiella väg de valt vilja någonting, borde den kämpa för en ökad konventionell upprustning för att ersätta kärnvapnets terrorbalans med helt vanlig rustningsbalans.

— Vad är det som är gemensamt för supermakterna Sovjet och USA? Det är deras vilja att kontrollera världen, att kunna göra upp inbördes. Som i Afghanistan där de flyttade gränserna och Sovjet fick landet.

— Här, menar jag, blir fredsrörelsen direkt farlig. Den förvirrar begreppen. Som om krig hade någonting med sandlådeaggression att göra. Den är också farlig för att den lägger vikt vid en spektakulär fråga — kärnvapen. Jag är definitivt övertygad om att kärnvapen inte kommer att användas eftersom de inte kan användas — krig är ju inte irrationella utbrott. Krig förs av fullt begripliga skäl.

”Det tyska spelet”

— För det tredje utnyttjas fredsrörelsen. Ibland utnyttjar Sovjet den så det slår över i det barocka. Som nu när Världsfredsrådet yttrat sig 100-procentigt för Sovjet vad gäller nedskjutandet av det koreanska flygplanet.

— Så finns det de som spelar det tyska spelet. Wehner, Bahr o s v. En enhet mellan de båda tyska staterna där Västtyskland är grovt monopol-kapitalistiskt och Östtyskland som är jävligt byråkratstyrt. Deras enhet är i varje fall inte vår lycka och det finns en Bismarck-lösning där det här går in. Det är ingen tillfällighet att Strauss besökte Östtyskland.

— Vad har då det amerikanska monopolkapitalet — östkustetablisementet, Kennedy-etablisementet — för intresse av Freeze-rörelsen?

— Jag ställer den frågan, inte för att jag misstänker att det finns någon konspiration utan för att se drivkrafterna i den här frågan. Östkustetablisementet och de multinationella bolagen har behov av den här rörelsen eftersom de är emot folkens nationella oberoende. Det är alltid de små länderna som är huvudfienden.

”Avledning”

— Sen springer då stora delar av vänstern, som borde veta bättre, av opportunistiska skäl med i fredsrörelsen. Man kan tänka sig olika fredsaktioner som man kan delta i — jag menar ju heller inte att man ska ut och kämpa för större upprustning i England och Frankrike.

Är det inte väldigt sunt att till exempel stora delar av den västtyska fackföreningsrörelsen engagerar sig mot utplaceringen av de amerikanska medeldistansrobotarna?

— Har du inte tänkt på att det finns över trettio miljoner arbetslösa i OECD-området? Och det växer. Vi har aldrig haft en sådan arbetslöshet. Kapitalisterna utgår ifrån att vi kommer att ha en permanent arbetslöshet. En ledare i Svenska Dagbladet utgår med självklarhet ifrån att vi

kommer att ha arbetare, arbetslösa och dessutom en stor grupp ”unemployable”, det vill säga evigt arbetslösa. I hela den kapitalistiska världen utgår man ifrån detta.

— Om du tittar tillbaka nu, har du inte sett någon period där det har varit en så liten medveten klasskamp. I och för sig finns naturligtvis klasskampen alltid, oavsett medvetenhetsgraden.

— Och då har man det här med robotarna. Jag kan se det som en stor avledningsmanöver.

— Om den västtyska fackföreningsrörelsen var lite mer klassmedveten så skulle den ju i det här läget reellt ta upp kampen mot detta perversa, jävligt förfallande samhällssystem. I stället leds den över till det här.

Efter Internationalens Myrdalintervju: Är ni inte riktigt kloka

Internationalen 39 1983

— **Är ni inte kloka? Som om inte den karl'n får breda ut sig nog i massmedia!**

— **Bra gjort! Nu förstår man hur han tänker och kommer fram till sina tokerier.**

Reaktionerna på *Internationalens* intervju med Jan Myrdal i förra numret har varit många och skiftande. Både applåder och utvissling.

Men oavsett åsikterna om det vettiga i att upplåta spaltutrymme åt mästarteckaren från Mariefred bör enighet kunna nås om en sak: Jan Myrdals politiska tänkande har inte mycket att göra med arbetarintressena och socialismen. Något som särskilt tydligt belyses i intervjun om fredsrörelsen.

Ren bluff?

Kärnvapenhotet är bara en bluff, säger sig Myrdal veta. I själva verket kommer kärnvapnen troligen att vara avskaffade om tio-femton år! Detta vore, enligt Myrdal, något mycket oro-väckande. Tvärtom de flesta mänskliga varelsers uppfattning skulle en kärnvapennedrustning ”öka krigsriskerna enormt”, anser Myrdal. Detta på grund av att ”NATO är så nedrustat” vad gäller konventionella vapen!

Om fredsrörelsen envisas med att kräva kärnvapennedrustning ”borde den kämpa för en ökad konventionell upprustning för att ersätta kärnvapnens terrorbalans med helt vanlig rustningsbalans”! Och eftersom Myrdal föreställer sig att NATO idag är militärt underlägset Sovjetunionen gäller denna upprustning alltså NATO-länderna.⁶

”Freeze”-rörelsen i USA, som kräver att kärnvapenrustningarna fryses på nuvarande nivå inför en verklig nedrustning, är, enligt Myrdal, ett redskap för delar av det amerikanska monopolkapitalet.

Massrörelsen i Västeuropa mot utplaceringen av NATO:s nya kärnvapenrobotar deltar i ”en stor avledningsmanöver” från en ”medveten klasskamp” mot arbetslösheten!

Det är inte många av ens Pentagons värsta hökar som så oblygt vågar vifta bort kärnvapenhotet och gå emot nedrustningskrav.

⁶ Idag, 2021, så borde det stå klart för alla som inte är blinda Myrdal-beundrare att Myrdal här är ute i det blå: Hans förutsägelse om att kärnvapnen skulle vara avskaffade inom 10-15 år var givetvis helt gripna ur luften (de är fortfarande inte avskaffade). Och ståndpunkten – som hade sitt ursprung i Kina – att Sovjet 1983 var militärt överlägset NATO visar att JM uppenbarligen hade dålig koll på verkligheten. Det skulle fö inte dröja särskilt länge innan Sovjet helt bröt samman. Viktiga bidragande orsaker till detta var det kostsamma kriget i Afghanistan (där motståndarna fick kraftigt stöd från USA) och Moskvas försök att hålla någorlunda jämna steg med USA i den militära upprustningen. Detta hade varit mycket resurskrävande för det ekonomiskt underlägsna Sovjet.

Extremt

Mot bakgrund av denna Jan Myrdals extremt reaktionära ståndpunkt i en av mänsklighetens — och klasskampens — mest avgörande frågor kan det tyckas bortkastat att dröja vid Jan Myrdals syn på den ryska revolutionens historia.

Myrdals intervjusvar avslöjar dock alltför pedagogiskt plattheten i den stores tankevärld för att man ska kunna låta dem passera utan kommentar.

Myrdal har idag kommit fram till den förståndiga slutsatsen att framväxten av det nya styrande byråkratskiktet i Sovjetunionen har sitt ursprung i stalinisternas seger inom bolsjevikpartiet. Denna seger för stalinismen daterar emellertid Myrdal inte till den tid då Stalin levde, utan till Chrusjtjovs makttillträde då ”lagliga förhållanden” för byråkratin uppstår.

”Reala”

Moskvarättegångarna, då Stalin likviderade hela Lenins gamla bolsjevikledning, har för Myrdal ingenting att göra med stalinismens seger. De var istället mytiskt ”reala” (!) där man ska tänka bort Trotskij — den huvudåtalade — och åklagarens pläderingar som ”tillhör utanverket”.

Myrdal konstaterar riktigt att ”nyckeln till Stalins handlande är den djupaste övertygelsen om att revolutionen inte är att räkna med”.

Myrdal förklarar hur Stalin, efter de revolutionära nederlagen i Europa i början av 20-talet, för stora delar av bolsjevikpartiet kom att framstå som ”förnuftig” och realist. Men konstaterar också att detta var en företeelse i första hand inom partiet: ”Tvivlet på revolutionens möjligheter, vår anm./ tror jag var mer utbrett inom partiet än bland folk”.

Samtidigt tror Myrdal att den av Stalin ledda kommunistiska internationalen — Komintern — i slutet av 20- och början av 30-talet anfördes av ”provokatörer”, — en bidragande orsak till Hitlers seger!

Men Myrdal tar ändå ställning *för* Stalins utplåning av Lenins gamla garde och denna process av byråkratisering som grundlade dagens Sovjetunionen.

Visade sig

Orsak? ”Faktum var att det inte gick på annat sätt.”

Här ligger nyckeln till Myrdals syn på historien. ”Det gick som det gick”. Segrarna hade historiskt rätt. Även om Myrdal själv försöker mildra detta intryck återkommer denna kapitulation inför segrarna gång på gång.

Om möjligheten till en socialistisk revolution i Spanien på 30-talet. ”Det visade sig ju att det inte fanns. Franco segrade ju.”

Om möjligheten av att förhindra byråkratisering av Sovjet. ”Det är lagbundet att efter en revolution så utvecklas ur partiapparaten, den nya statsapparaten, obönhörligen en ny härskande klass.”

För Myrdal existerar helt enkelt inte alternativet att arbetarklassen själv kan ta kommandot över den historiska utvecklingen om den gör de riktiga politiska valen.

”Det som är felet när vi ser tillbaka är att vi övervärderar de progressiva krafterna”, sammanfattar Myrdal själv sin syn på den europeiska arbetarrörelsens historia.

Myrdals karaktärisering av Stalins tänkande gäller i själva verket helt enkelt honom själv:

”Nyckeln till hans handlande är den djupaste övertygelsen om att revolutionen inte är att räkna med.”

Håkan Blomqvist

Bilaga: Myrdal om Sovjetunionen och Stalin i *Fib/K*

Myrdal skrev åtskilligt om Stalin och Sovjetunionen. Det kan vara intressant att jämföra vad han har att säga i följande text, skriven från 1977, med det hade säger i intervjun ovan (det finns en del skillnader). Utdraget är ur artikeln ”De tydliga frågorna” som publicerades i *Fib/Kulturfront* nr 12 1977 och återutgavs i *Klartexter Skriftställning*, nr 9, s. 37ff

...

Jag skriver ”Ryssland”, inte ”Sovjetunionen”, och än mindre ”De socialistiska sovjetrepublikernas union”.

Socialistiskt är det inte. Statsmonopolistisk kapitalism är det. Råden, sovjeterna, är knappast ens dekoration. Det är en oligarki där ett härskande fåtal i besittning av alla statens resurser med hjälp av en hierarkiskt organiserad byråkrati och en vid sidan om den officiella lagen opererande politisk polis utövar diktatur över proletariatet och det arbetande folket och tillägnar sig frukterna av dess arbete. Och inte befinner sig letter och turkmener och andra folk i förbund med Kreml inte. De är inlåsta i ett folkens fängelse utan rätt att ens kräva sin frihet. Det är Ryssland det rör sig om. Ryssland är rätt namn på den stat Bresjnev förestår.

Men en gång gjorde Rysslands folk revolution. En gång byggde de socialism. Det fanns en gång en Sovjetunion. Femårsplanerna entusiasmerade en värld och gav sedan möjlighet för röda armen att stå Hitler emot och skydda Europas folk. Hur vände det?

Det sätt jag ställer frågan ger en del av svaret. Det var ett skeende, det tog en tid. Under den epok Stalin var den ansvarige politikern i Sovjetunionen var *huvudsidan* riktig; jag har nämnt den — uppbygget — femårsplanerna — kampen mot Hitler. Till detta kan också läggas vägran att böja sig för atombombsutpressningen från Förenta Staternas imperialister efter det senaste kriget. Men att skriva att huvudsidan var positiv innebär ju att skriva att det fanns också en negativ sida.

Stalin (som alltså var en politiskt representativ ledare och inte ett geni nedstigit från himlen eller en djävul upp ur helvetet) litade inte på folket och kunde inte acceptera meningsmotsättningar och olika linjer inom parti och stat; motsättningar löstes administrativt. Detta blev till att lösa polisiärt. Detta blev till nackskott och läger för sådana som blott haft annan åsikt — eller som helt enkelt drabbats av professionella angivares verksamhet.

Därmed öppnades också möjligheten för den nya byråkratin att formera sig hierarkiskt. Utrensningarna gav de unga byråkratiska stalinisterna — som Bresjnev — stora karriärmöjligheter.

I det ekonomiska uppbygget begicks samtidigt grova fel. Huvudsidan var att uppbygget skapade en möjlighet att stå emot Hitlers anfall. Men man utvecklade inte folkets skapande förmåga. Stalin litade inte på folket heller i det ekonomiska uppbygget. Femårsplanerna gick inte på två ben. De genomfördes byråkratiskt och utgick från ett mekaniskt synsätt enligt vilket satsningen på tung industri skulle vara den första etappen och satsningen på jordbruk och konsumtionsvaror bli den andra etappen.

Detta innebar att resurserna utnyttjades dåligt. Ekonomin låstes i en snedvridning ur vilken den senare aldrig kommit loss. (Samma modell genomfördes i folkdemokratierna efter kriget och förde fram till den inre ekonomiska kris som rider dem nu även helt bortsett från den imperialistiska utsugning Kreml utsätter dem för.)

Den hierarkiska byråkrati vilken stabiliserat sin maktställning under och genom utrensningarna var för sin maktställning helt beroende av denna stela satsning på tung industri. Sovjetunionen fick ett militärindustriellt komplex.

Dessa förhållanden påverkade Stalins utrikespolitik och bidrog till dess negativa drag. De nya stalinisterna av Bresjnevs typ drev på denna utveckling. Under kriget framträdde de med rent panslavistiska och gammalryskt chauvinistiska slagord.

Men först efter Stalins död och de bittra politiska striderna i Sovjetunionen på femtiotalet kunde denna grupp ta makten och formera sig till en härskande oligarki. Basen för denna klass är dess gemensamma och verkliga makt över produktionen. När de äntligen tar makten kan de driva politiken helt efter de egna behoven.

In på femtiotalet hade Sovjetunionen ännu varit socialistiskt även om de mörka sidorna blivit alltmer framträdande. Nu sprängde denna nya oligarki det socialistiska skalet och formerade staten till ett nytt Ryssland.

Lästips: Mer om Jan Myrdal

[Jan Myrdal ut i intet](#). Ur *Mullvaden* 4 1971.

Mats Parner: [Jan Myrdal, en kritisk betraktelse](#)

[Jan Myrdal i blåsväder – Debatt senhösten 2016](#). Myrdals medverkan i nazianstrukna tidningen *Nya Tider* fick många att höja på ögonbrynen och undra vart han egentligen är på väg

Peter Widén: [Jan Myrdal och Nya Tider – Maoism på avvägar](#).

Martin Fahlgren: [Att kasta sten i glashus – Jan Myrdal om Ingemar Bergman](#). (2018)